

ชีวิต

ชีวิตคืออะไร ชีวิตเกิดจากอะไร ชีวิตจะสิ้นสุดลงอย่างไร และเมื่อใดนั้นเป็นปัญหาที่เรามักจะขบคิดอยู่เสมอ ชีวิตไม่ใช่สิ่งที่อยู่ทางไกล ชีวิตคือนามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้ ขณะที่กำลังเห็นอยู่นี้มิใช่ชีวิตหรือ? โลกะ โทสะ และโมหะ ที่เกิดเนื่องมาจากสิ่งที่เห็นนั้นมิใช่ชีวิตหรือ? การคิดนึกถึงสิ่งที่เห็น ไตยีน ไตกลิน ลัมรส และลัมผัส มิใช่ชีวิตหรือ?

เรามี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรารู้อารมณ์ทางทวารทั้ง ๖ นี้ ก็เลสย่อมเกิดเนื่องมาจากอารมณ์เหล่านั้น นี่คือชีวิตในขณะนี้ แต่ก็ได้มีชีวิตมาแล้วในอดีต และจะมีชีวิตต่อไปในอนาคตด้วย นอกจากว่าจะหมดกิเลสแล้วเท่านั้น

ชีวิตเกิดขึ้นได้อย่างไร มีเบื้องต้นของภพชาติมากมายเหล่านั้นหรือไม่ เราย้อนกลับไปทบทวนไม่ได้ ถ้าเราใคร่จะรู้ว่าชาติก่อนๆ ของเรานั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร เราก็ควรจะรู้ว่าอะไรเป็นปัจจัยให้เกิดภพชาติในขณะนี้ ขณะที่กำลังเห็น ไตยีน ไตกลิน ลัมรส ลัมผัสและคิดนึกอยู่นี้มีอวิชชาบ้างไหม ขณะนี้มีความยึดมั่นในนามธรรมและรูปธรรมบ้างไหม トラบไตที่ยึดมั่นในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (ลัมผัส) และธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่รู้ทางใจ) อยู่ก็มีปัจจัยให้เกิดภพชาติต่อไปไม่สิ้นสุด ฉะนั้น ภพ ชาติ จึงมีอวิชชาและตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดขึ้น

ในมัชฌิมนิกายสฬายตนวรรค สฬายตนวิภังคสูตร มีข้อความว่า สัมยทหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน เขตพระนครสาวัตถี พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นจักสุขตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นรูป..จักขุวิญญาณ..จักขุสัมผัสตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นความเสวยอารมณ์เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยตามความจริง ย่อมกำหนดในจักขุ กำหนดในรูป กำหนดในจักขุวิญญาณ กำหนดในจักขุสัมผัส กำหนดในความเสวยอารมณ์เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตามที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลนั้นกำหนดนึกแล้วประกอบพร้อมแล้ว ลุ่มหลง เล็งเห็นคุณอยู่ย่อมมีอุปทานชั้นที่ ๕ ถึงความพอกพูนต่อไป และเขาจะมีตัณหาที่นำไปสู่ภพใหม่สัหระตด้วยความกำหนด ด้วยอำนาจความยินดี อันมีความเพลิดเพลินในอารมณ์นั้นๆ เจริญทั่ว จะมีความกระวนกระวายแม้ทางกาย แม้ทางใจเจริญทั่ว เขาย่อมเสวยทุกข์ทางกายบ้าง ทุกข์ทางใจบ้าง"

เราสงสัยกันว่า จะมีเบื้องต้นของสังสารวัฏฏ์บ้างหรือไม่ อวิชชาครั้งแรกที่เกิดขึ้นในอดีตนั้นเกิดขึ้นอย่างไร และเกิดเมื่อใดพระผู้มีพระภาคมิได้ทรงแสดงเรื่องเบื้องต้นของสังสารวัฏฏ์ เพราะไม่ใช่ทางดำเนินไปสู่ธรรมที่ดับกิเลส ขณะนี้มีอวิชชา นี่เป็นความจริง อวิชชาในขณะนี้เกิดมาจากอวิชชาในอดีต ถ้าอวิชชายังไม่ดับหมดสิ้น ก็จะมีอวิชชาสืบต่อไปในอนาคตไม่สิ้นสุด ชีวิตประจวบจวงล้อรถที่หมุนไปอันหาเบื้องต้นไม่ได้ เราไม่รู้ว่าเรามาจากภพไหน และจะไปสู่ภพไหน ชีวิตสิ้นเหลือเกิน ประจวบความฝัน เราเกิดมามีอุปนิสัยต่างกัน และมีกิเลสสะสมมากมาย เราย้อนกลับไปดูในอดีตไม่ได้ว่า เราสะสมกิเลสมาอย่างไรบ้าง บุคคลในอดีตก็มีกิเลสเหมือนกัน บางท่านก็ระลึกอดีตชาติได้ และรู้ว่าได้สะสมกิเลสมาต่างๆ กันอย่างไร ในขุททกนิกาย จัตตวาฬินิปาต อิติทาสีเถรีคาถา มีข้อความเรื่องชีวิตของพระอิติทาสีภิกษุณี ผู้ไม่เป็นที่รักของสามี ท่านมีสามีมาแล้วหลายครั้ง แต่ภายหลังท่านได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีและได้บรรลุอรหัตต์ ท่านระลึกอดีตชาติได้ และรู้เหตุที่ทำให้ต้องได้รับทุกข์อันใหญ่หลวงนั้นว่า ในอดีตชาติท่านประพฤติดีในกามอกุศลกรรมนั้นทำให้เกิดในนรกตลอดกาลนาน และเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานสามชาติ หลังจากนั้นก็ได้เกิดเป็นมนุษย์สามชาติ และได้รับทุกข์อันใหญ่หลวงในชาติที่เป็นมนุษย์ด้วยจนกระทั่งได้บรรลุอรหัตต์

ชีวิตคือ การเกิด แก่ เจ็บ และตาย ความทุกข์โศกที่ทุกคนประสบในชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่หนีไม่พ้น トラบไตที่ยึดมั่นมีปัจจัยให้เกิดทุกข์นั้นๆ ในขุททกนิกาย จักกนิกาย ปัญจสตาปฎาจารย์เถรีคาถา มีข้อความเรื่องหญิงทั้งหลายที่ไต่กเศร่าเพราะสูญเสียบุตร หญิงเหล่านั้นได้ไปหาปฎาจารย์ภิกษุณี ซึ่งท่านเองก็ได้สูญเสีย สามี บุตรสองคน มารดา บิดา และพี่ชายในวันเดียวกัน ท่านเสียสติไปเพราะความโหม่นสออย่างใหญ่หลวง แต่ก็กลับได้สติบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน และภายหลังก็ได้บรรลุอรหัตต์ ปฎาจารย์ภิกษุณีแสดงธรรมปลอบโยนหญิงผู้เศร้าไต่กเศร่าเหล่านั้นว่า "ท่านไม่รู้ทางของผู้ใดซึ่งมาแล้วหรือไปแล้ว แต่ท่านก็ยังไม่ถึงคนนั้นซึ่งมาจากไหนว่าบุตรของเรา บุตรของเรา ถึงท่านจะรู้จักทางของเขาผู้มาแล้ว หรือไปแล้ว ก็ไม่ควรเศร้าโศกถึงเขาเลย เพราะสัตว์ทั้งหลายมีอย่างนี้เป็นธรรมดา เมื่อเขามาจากปรโลก ใครๆ ไม่ได้ฮ้วนเลย เขาก็มาแล้ว เมื่อเขาจะไปจากมนุษย์โลก ใครๆ ก็ไม่ได้ฮ้วนเลยให้ไป

ชีวิต

แก่ผู้นั้น ผู้นั้นคำนึงถึงอย่างนั้น.. พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า นิพพานมีในที่ใกล้" พระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคสามารถเปลี่ยนอุปนิสัยของคุณคนได้ ถ้าผู้นั้นประพฤติตามทางที่พระองค์ทรงแสดงไว้ ในขุททกนิกาย ทุกนิบาต นันทเถรคาถา ท่านพระนันทเถระบรรลอรหัตต์แล้ว กล่าวคาถาว่า "เราแม้แต่ประกอบการประดับตกแต่ง เพราะไม่มีโยนิโสมนสิการ มีใจพุ่งช้ำนกลีบกลอก ถูกกามราคะเบียดเบียน เราได้ปฏิบัติโดยอุบายที่ชอบ ตามที่พระพุทธเจ้าผู้ที่เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ จลลตในอุบาย ได้ทรงสั่งสอนแนะนำแล้วถอนจิตอันจมลงในภพขึ้นได้" บุคคลในครั้งพุทธกาลรู้ว่าควรเจริญสติปัฏฐานเป็นประจำทุกวัน ในสมัยลวิลาสินี อรรถกถาที่มกนิยามหาสติปัฏฐานสูตร มีข้อความว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมหาสติปัฏฐานสูตรแก่ชาวกุรุ (เขตเตลฮีในปัจจุบัน) ที่เมืองกุรุ คนทุกชั้นเจริญสติปัฏฐาน แม้พวกทาสกรรมกร คนที่มีได้เจริญสติปัฏฐานก็ถูกตำหนิว่า เหมือนบุคคลที่ตายแล้ว ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานก็เหมือนบุคคลที่ตายแล้ว เพราะจะต้องเวียนเกิดและตายต่อไป ในสังสารวัฏฏ์ บุคคลผู้เขลาในธรรมและผู้ฉลาดในธรรมมุ่งหวังในชีวิต และมีความคิดต่างกันในเรื่องกาลข้างหน้า บางคนคิดว่าการเกิดชาติหน้าที่เป็นสุขนั้นเป็นที่สมหวังอย่างยิ่ง เขาหวังจะมีชีวิตต่อไปในสวรรค์ที่แสนสุขสำราญตลอดไป ส่วนคนที่ไม่เชื่อเรื่องชาติหน้าก็ไฝ่ฝันถึงโลกที่เป็นอุดมคติในอนาคต โลกที่ไม่มีสงคราม ไม่มีความแตกแยกในหมู่มนุษย์ แต่เขาไม่รู้ว่าโลกเช่นนั้นจะเป็นจริงได้อย่างไร คนที่เข้าใจธรรมถูกต้องนั้นรู้ว่าที่เราเรียกว่า "โลก" นั้นไม่เที่ยง โลกเกิดจากเหตุปัจจัยแล้วก็จะสูญสิ้นไป วิถีของโลกนั้นเกิดขึ้นแล้วก็แตกทำลายไป เมื่อถึงกาลสมบัติ พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าก็อุบัติขึ้นเพื่อทรงแสดงธรรม แต่แม้พระธรรมก็ไม่ยั่งยืน มีผู้เข้าใจพระธรรมคลาดเคลื่อนและพระธรรมเสื่อมสิ้นไป เพราะกิเลสของบุคคลคนสมัยนี้ยังมีโอกาสได้ฟังธรรมและเจริญมคค์มีองค์ ๘ คนผู้มีปัญญาไม่ไฝ่ฝันถึงโลกอุดมคติในอนาคต เขารู้ว่าสิ่งประเสริฐสุดที่จะปฏิบัติได้ทั้งเพื่อตนเองและคนอื่นนั้นคือ การละคลายกิเลสเสียในขณะนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงการเจริญภาวนาแก่ผู้ที่ใครจะละคลายกิเลส บุคคลมีอัธยาศัยต่างกัน บางคนก็เจริญสมถภาวนา บางคนก็เจริญวิปัสสนาภาวนา บางคนก็เจริญทั้งสมถและวิปัสสนา คนที่เจริญวิปัสสนาจะรู้ชัดว่าโลกคืออะไร เขาจะรู้ว่าโลก ๖ โลก คือโลกของ สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ เขาจะรู้ว่าโลกทั้งหมดนั้นไม่เที่ยง พระผู้มีพระภาคทรงรู้แจ้งโลกทั้งปวง พระองค์ทรงพระนามว่า โลกวิทู ผู้ทรงรู้แจ้งโลก

ผู้ที่ยังยึดมั่นในโลกไม่รู้ว่าการดับการเกิดนั้นเป็นการดับทุกข์ ผู้ที่รู้ชัดในความไม่เที่ยงของสังขารธรรมจะละคลายการยึดมั่นเป็นลำดับ พระอรหันต์ไม่ยึดมั่นในภพชาติอีกเลย ท่านดับภพชาติ ดับนามธรรมและรูปธรรม ไม่เกิดอีกเลย ดับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย พระอรหันต์ประจักษ์แล้วว่า การไม่เกิดนั้นเป็นความสงบสุขที่แท้จริง ในขุททกนิกาย วิสดีนิบาต อธิมุตตเถรคาถา ท่านพระอธิมุตตเถระอรหันต์ ถูกพวกโจรจับไว้ มิได้มีความกลัวหวาดเสียว เมื่อหัวหน้าโจรเห็นดังนั้นเกิดความอัศจรรย์ พระเถระได้กล่าวคาถาว่า "..บุคคลผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ไม่มีความถือมั่น เสรีจกใจแล้ว หมตอาสวะ ย่อมยินดีต่อความสิ้นอายุ เหมือนบุคคลพ้นแล้วจากการถูกประหาร ฉะนั้น บุคคลผู้บรรลอรหัตต์แล้ว ไม่มีความต้องการอะไรในโลกทั้งหมด ย่อมไม่เศร้าโศกในเวลาตาย ดุจบุคคลออกจากเรือนที่ถูกไฟไหม้ ฉะนั้น" อวิชชาและตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดภพชาติ เมื่ออวิชชาและตัณหาดับหมดสิ้นแล้วก็ไม่ปัจจัยให้เกิดอีก การไม่เกิดเป็นการดับทุกข์ ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ สฬายตนวรรค สฬายตนวิภังคสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า บุคคลเมื่อไม่รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ย่อมเสวยทุกข์ทางกายบ้าง ทุกข์ทางใจบ้างส่วนบุคคลเมื่อรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริงนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ตากรภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นจักขุตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นรูป..จักขุวิญญาณ..จักขุสัมผัสตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นความเสวยอารมณ์ เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มีใจทุกขมิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ตามความเป็นจริง ย่อมไม่กำหนดในจักขุไม่กำหนดในรูป ไม่กำหนดในจักขุวิญญาณ ไม่กำหนดในจักขุสัมผัส ไม่กำหนดในความเสวยอารมณ์เป็นสุขก็ตามเป็นทุกข์ก็ตาม มีใจทุกขมิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยเมื่อบุคคลนั้นไม่กำหนดนั้นแล้ว ไม่ประกอบพร้อมแล้ว ไม่ลุ่มหลงเล็งเห็นโทษอยู่ ย่อมมีอุปาทานชั้น ๕ ถึงความไม่พอกพูนต่อไป และเขาจะละตัณหาที่นำไปสู่ภพใหม่ สหระตด้วยความกำหนด ด้วยอำนาจความยินดี อันมีความพลัดพลัดในอารมณ์นั้นๆ ได้ จะละความกระวนกระวายแม้ทางกายแม้ทางใจได้ จะละความเดือดร้อนแม้ทางกาย แม้ทางใจได้ จะละความเร่าร้อนแม้ทางกาย แม้ทางใจได้ เขาจะยอมเสวยสุขทางกายบ้าง สุขทางใจบ้าง"

ชีวิต

ก็แก่พอที่จะตายได้แล้ว ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้นเห็นความไม่เที่ยงของสังขารธรรมทั้งหลาย ในขุททกนิกาย ทุกนิบาต วิตโสกเถรคาถา ท่านวิตโสกเถรส่องกระจกในขณะที่ช่างกลบกดตัดผมของท่าน และบรรลอรุทนต์ในขณะที่นั้น ท่านกล่าวคาถาว่า "ช่างกลบกดเข้ามาหาเรา ด้วยคิดว่า จักตัดผมของเรา เราจึงรับเอากระจกจากช่างกลบกดนั้นมา ส่องดูร่างกาย ร่างกายของเรานี้ได้ปรากฏเป็นของเปล่า ความมืดคืออวิชชาในกาย อันเป็นต้นเหตุแห่งความมืดมน ได้หายหมดสิ้นไป กิเลสตุณเจ้าชีวิตทั้งปวงเราตัดขาดแล้ว บัดนี้ภาพใหม่มีได้มี ฯ"

การส่องกระจกก็รู้แจ้งความจริงได้ ! ทำให้ระลึกถึงความไม่เที่ยงได้ ฉะนั้นก็จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ในขณะที่กระทำการกิจการงานตามปรกติในชีวิตประจำวันนั้น ก็ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาไปเปล่าๆ เจริญสติปฏิฐานได้ เราอาจจะคิดว่างานประจำวันทำให้เจริญสติปฏิฐานไม่ได้ แต่ไม่ว่าเราจะทำอะไรก็มีนาม รูป ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งนั้น ถึงแม้ในขณะที่ทำอาหารก็เจริญวิปัสสนาและรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ในขุททกนิกาย เอกนิบาต เถรคาถา ทรงแสดงว่ากำลังทำอาหารอยู่ในครัว อาหารใหม่ทันใดนั้นก็ประจักษ์ความไม่เที่ยงของสังขารธรรม และรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคลในขณะที่นั้นและ ณ ที่นั้นเองท่านได้อุปสมบทเป็นภิกษุณี และต่อมาก็ได้บรรลอรุทนต์ ท่านได้ประกาศการบรรลอรุทนต์ของท่านด้วยข้อความว่า "ตุมกรพระเถรี ท่านจงทำไตรจีวรด้วยท่อนผ้า แล้วนุ่งห่มให้สบายเถิด เพราะวาระคะของท่านสงบระงับแล้ว ตุงน้ำผักตองอันแห่งในหม้อ ฉะนั้น ฯ" เราอาจจะคิดว่าเราเจริญสติปฏิฐานไม่ได้ เพราะจิตใจกระวนกระวายไม่สงบ การศึกษาว่า บุคคลในครั้งพุทธกาลก็เป็นทุกข์เดือดร้อนเพราะกิเลสครอบงำ แต่ก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ นั้น จะทำให้เราไม่ท้อถอย ในขุททกนิกาย ปัญจนิบาตอัญญาตริภิกษุณีเถรคาถา ภิกษุณีท่านหนึ่งเป็นผู้มีจิตชุ่มด้วยกามราคะ ได้ฟังธรรมจากพระธัมมทินนาภิกษุณี ทำให้แจ้งอภิญญา ๖ แล้ว บรรลอรุทนต์เป็นที่สิ้นอาสวะ ท่านกล่าวคาถาว่า "ตั้งแต่เราบวชมาตลอด ๒๕ ปี ยังไม่ประสพความสงบจิต แม้ชั่วเวลาลัดนิ้วมือหนึ่งเลย เราไม่ได้ความสงบจิต มีจิตชุ่มแล้วด้วยกามราคะ ประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญ เดินเข้าไปสู่วิหาร แม่ฤทธิ เราก็กทำให้แจ้งแล้ว เราได้บรรลอรุทนต์เป็นที่สิ้นอาสวะแล้ว ทำให้แจ้งอภิญญา ๖ แล้ว ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว" บุคคลที่ความวิตกกังวลกลุ้มรมุจจิตใจ มากถึงขั้นที่ต้องการหนีให้พ้นสภาพเช่นนั้น อาจจะถึงกับคิดฆ่าตัวตายก็ได้ บุคคลในครั้งพุทธกาลก็ไม่ต่างกับบุคคลสมัยนี้ แต่ว่าแม้บุคคลที่สูญเสียความหวังหมดทุกอย่างแล้ว ก็ยังมีทางที่จะพ้นจากความทุกข์ ความเศร้าโศกและความกังวลได้ ในขุททกนิกาย ปัญจนิบาต สีทาเถรคาถา ภิกษุณีท่านหนึ่งกำลังจะฆ่าตัวตาย แต่ขณะนั้นญาณปัญญาถึงความแก่กล้า และได้บรรลอรุทนต์ตั้งคาถาที่ท่านกล่าวว่า "เมื่อก่อนเราเป็นผู้ถูกกามราคะเบียดเบียน มีจิตฟุ้งซ่าน จึงทำจิตให้อยู่อานาจไม่ได้ เพราะไม่มณสิการโดยอุบายอันแยบคาย เป็นผู้อันกิเลสทั้งหลายกลุ้มรมุจแล้ว มีปกติเป็นไปตามความเข้าใจกามคุณว่าเป็นสุข ตกอยู่ในอำนาจแห่งจิตอันลัมพยุตด้วยราคะ จึงไม่ได้ความสงบแห่งจิต เราจึงเป็นผู้ผอมเหลือง มีผิวพรรณไม่ผ่องใสอยู่ตลอด ๗ ปี เราเป็นผู้อันความทุกข์ครอบงำแล้วไม่ได้ความสบายใจทั้งกลางวันกลางคืน เพราะเหตุนั้น เราจึงถือเอาเชือก เข้าไปสู่วิวาป่า ด้วยคิดว่า จะผูกคอตายเสียในที่นี้ ดีกว่าที่จะกลับไปสู่ความเป็นทุกข์ลี้ภัยอีก พอเราทำบ่วงให้มันตง ผูกที่กิ่งไม้แล้ว สวมบ่วงที่คอ ในทันใดนั้น จิตของเราที่หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหลาย" เมื่อได้ศึกษาเรื่องราวของบุคคลในครั้งพุทธกาล ก็ทำให้รู้จักตัวเองและบุคคลอื่นๆ ในสมัยนี้ด้วย เรามีโลหะ โทสะ โมหะ ที่ได้สะสมมาแล้ว เราถูกกิเลสครอบงำ บางครั้งเราก็สงสัยว่าเราจะบรรลอรุทนต์ได้หรือหนอ พระนิพพานนั้นดูเหมือนแสนไกล แต่ความจริงทุกขณะที่เจริญสติมาสดนั้น ความเห็นผิดก็เบาบางลงไป ฉะนั้นในขณะที่นิพพานจึงอยู่ใกล้ ในขุททกนิกาย วิสดีนิบาต มาลुकยกยปุตตเถรคาถา ท่านพระมาลुकยกยปุตตเถรได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาค และภายหลังก็ได้บรรลอรุทนต์ ตั้งข้อความว่า "เมื่อบุคคลได้เห็นรูปแล้ว มัวใโล้ใจถึงรูปนั้นว่า เป็นนิมิตที่น่ารัก สติก็ลุ่มหลง เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้นั้นย่อมมีจิตกำหนดเพลิดเพลิดอยู่ ทั้งยึดมั่นรูปนั้นด้วย เวทนามิใช้น้อยซึ่งมีรูปเป็นแดนเกิด ย่อมเจริญมากขึ้นแก่ผู้นั้น อภิชฌาและวิหิงสาย่อมเบียดเบียนจิตของผู้นั้นให้เตื่อนร้อน ความทุกข์ย่อมเป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้มัวคำนึงถึงรูปอยู่อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า เป็นผู้ห่างไกลนิพพาน (เมื่อบุคคลได้ยินเสียง ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้โผฏฐัพพะ ก็โดยนัยเดียวกัน) ส่วนผู้ใดเห็นรูปแล้ว เป็นผู้มึสติเฉพาหน้า ผู้นั้นไม่กำหนดยินตีในรูปเป็นผู้มีจิตคลายกำหนด เสวยอารมณ์อยู่

ทั้งไม่ ยึดมั่นรูปนั้น กิเลสชาติมีอภิชฌาเป็นต้น ย่อมไม่เป็นไปแก่พระโยคี ผู้พิจารณาเห็นรูป โดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น หรือแม้กิเลสทั้งปวงของพระโยคีผู้เสวยเวทนาอยู่ ย่อมสิ้นไป ก่อรากขึ้นไม่ได้ฉันทิ ผู้นั้นมีสติประพฤติดูอยู่ที่ฉันทิ ทุกข์ย่อมไม่เป็นไป

ชีวิต

เขามาจากไหนก็ไม่รู้ พักอยู่ที่นี้ชั่วระยะเวลาเล็กน้อย แล้วไป กิติ มาจากที่นั่นสู่ที่อื่น ไปจากที่นั่นสู่ที่อื่น กิติ เขาจะไปแล้วจากรูปมนุษย์ จักท่องเที่ยวไป มาอย่างไรก็ไปอย่างนั้น การร่ำไห้ในการไปของสัตว์นั้นจะเป็นประโยชน์อะไร? เราไม่รู้ว่าใครมาจากภูมิไหนและจะไปสู่ภูมิไหน ภพชาติในอดีตนั้นไม่อาจประมาณได้ ฉะนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจว่าในอดีตอนันตรชาตินั้น บุคคลทั้งหลายย่อมเคยสัมผัสกันมาแล้วในฐานะต่างๆ ในฐานะ มารดา บิดา พี่ น้อง บุตร หลาน เราอยากจะวนเวียนไปในสังสารวัฏฏ์ต่อไปอีกหรือ? ในขุททกนิกาย ฉักกนิบาต มหาปชาบดีโคตมีเถรีคาถา พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีได้บรรลุธรรมะที่ดับกิเลสแล้ว กล่าวไว้ว่า "หม่อมฉันกำหนดรู้ทุกข์ทั้งปวงแล้ว เฝ้าตณหาอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้เหือดแห้งแล้ว ได้เจริญมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว ได้บรรลุนิโรธแล้ว ชนทั้งหลายเป็นมารดา เป็นบิดา เป็นบุตร เป็นธิดา เป็นพี่ชาย เป็นน้องชาย เป็นปู่ย่าตายายกันในชาติก่อน หม่อมฉันไม่รู้ตามเป็นจริง ไม่ประสບอริยสัจจ์ ๔ จึงได้ท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ก็หม่อมฉันได้เห็นพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแล้ว อัดตภาพนี้มีในที่สุด ชาติสังสารสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มีได้มี." สิ่งที่เกิดขึ้นในชาตินี้มีปัจจัยในอดีต อุปนิสัยที่มีอยู่ในชาตินี้ก็ย่อมเคยเป็นมาแล้วในอดีตด้วย กรรมใดๆ ที่กระทำในขณะนี้ก็อาจจะเคยทำมาแล้วในอดีตด้วย ในพระไตรปิฎก มีข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสถึงการกระทำของพระองค์เอง และของผู้อื่นว่า ได้เคยกระทำคล้ายอย่างนั้นมาแล้วในอดีตเราระลึกอดีตชาติไม่ได้แต่ก็รู้ว่าได้สะสมกิเลสมาแล้วในอดีตกาลนาน คำว่า "กิเลส" นั้นจะไม่แรงไปหรือ? บางคนอาจจะคิดว่าเรามีจิตผ่องแผ้ว นอกจากจะมัวหมองไปบ้างเพราะอกุศล และข้อบกพร่องบางประการ คำว่า "defilement" แปลจากคำว่า "กิเลส" ในภาษาบาลี กิเลสเป็นธรรมที่เศร้าหมองไม่บริสุทธิ์ เมื่อรู้จักกิเลสของเราเองมากขึ้น ก็จะทำให้ความน่ารังเกียจของกิเลสและความทุกข์ที่เกิดจากกิเลส จะเห็นโทษภัยของกิเลสและจะรู้ว่ากิเลสนั้นหนาแน่นเหนียวแน่นและละลายได้ยากเพียงใด ชีวิตของเราเต็มไปด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ บางคนก็ไม่เห็นว่าความทุกข์จะลดน้อยลงเมื่อกิเลสลดตลาบลง เรามีความมุ่งหวังในชีวิตต่างๆ กัน เราปรารถนาความสุขกับทุกคน แต่ต่างก็มีทัศนคติในเรื่องความสุขและทางที่จะได้รับความสุขต่างกัน แม้ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพานและในสมัยนี้ ก็มีทั้งคนเขลาและบัณฑิต คนเขลาคิดว่าการผลิตผลิตนิยน์ดีในบุคคล และวัตถุทั้งหลายนั้นเป็นการดี คนเขลากล่าวว่า ถ้าไม่มีโลภะก็ไม่มีชีวิตชีวา เพราะอวิชชาที่มีอยู่จึงปิดบังไม่ให้เห็นเหตุและผลในชีวิต ขณะใดที่ประสบบกข์อารมณ์ที่นำอินทรีย์พอใจก็ไม่ว่าเป็นแต่เพียงวิบาก (ผลของกรรม) ซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปทันที และเมื่อประสบบกข์อารมณ์ที่ไม่พอใจก็โทษผู้อื่น ไม่รู้ว่าสาเหตุที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ตัวเอง เป็นเพราะอกุศลกรรมที่ตนเองเป็นผู้กระทำ คนที่เป็นทุกข์เพราะความกลัดกลุ้มกังวลใจ และทุกข์ในเรื่องชีวิตประจำวัน ก็พยายามหาทางหนีให้พ้นจากชีวิตประจำวันด้วยวิธีต่างๆ บางคนก็ไปดูหนังแก้กั๊ก บางคนก็ดื่มเหล้าหรือเสพยาเสพติด เพื่อให้อยู่เสียอีกโลกหนึ่ง หรือให้รู้สึกเหมือนกับเป็นคนอื่น คนที่หนีความจริงจะไม่รู้จักตัวเอง และจะมีชีวิตอยู่ด้วยความไม่รู้ต่อไป

ทั้งในสมัยก่อนและสมัยนี้ ก็มีคนที่ไม่ยอมรับพระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาค หรือมิฉะนั้นก็เข้าใจผิดไป เขาไม่เห็นชีวิตมีอวิชชาและตัณหาเป็นปัจจัย และไม่เห็นทางที่นำไปสู่การดับกิเลส คนที่เห็นว่ากิเลสเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ก็ใคร่จะลดตลาบกิเลสลง เขาฟังธรรม เจริญทาน ศีล และภาวนา แต่ก็มีน้อยคนที่มีอุปนิสัยในการเจริญอบรมปัญญาทุกวัน เพื่อลดตลาบกิเลส คนเหล่านั้นเป็นบัณฑิต ในขุททกนิกาย เถร - เถรีคาถา มีเรื่องบุคคลในครั้งพุทธกาลที่มีอุปสรรคในชีวิตเหมือนๆ กัน และก็เหมือนกับความวิตกกังวลของคนในสมัยนี้ด้วย ท่านเหล่านั้นมีกิเลสมาก แต่ก็ดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉทด้วยการเจริญมคค์มีองค์ ๘ ก็เมื่อท่านเหล่านั้นสามารถปฏิบัติได้ ทำไมเราจึงจะปฏิบัติไม่ได้เล่า ?

บุคคลผู้เป็นบัณฑิตรู้ว่าชีวิตไม่ยั่งยืน ฉะนั้นจึงควรรีบเร่งเจริญธรรมที่เป็นทางดับกิเลส เรามักจะรังเกียจการปฏิบัติธรรม ในขุททกนิกาย ดิกนิบาต เถรคาถา มาตั้งคบุตตเถรคาถา มีข้อความว่า "ขณะทั้งหลายย่อมล่วงพ้น บุคคลผู้สละการงาน โดยอ้างเลศว่า เวลานี้หนาวนัก ร้อนนัก สายนัก ก็ผู้ใดเมื่อทำกิจของลูกผู้ชาย ไม่สำคัญความหนาวและร้อนยิ่งไปกว่าหญ้า ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากความสุข.." เราคิดบ้างไหมว่า หนาวนัก ร้อนนัก สายนัก เจริญสติปัญญาไม่ได้ ? ตูคล้ายกับว่าเราอยากจะทำอย่างอื่นอยู่เสมอ นอกจากการเจริญสติ รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ สิ่งที่เรามุ่งหวังที่สุดในชีวิตนั้น เป็นการผลิตผลิตไปในอารมณ์ที่ปรากฏ ทางตา หู จมูก ลิ้น กายหรือ ? หรือว่าทรัพย์สมบัติ ความสุขสำราญทางกาย ญาติพี่น้อง และมิตรสหาย ? เราสืมนึกถึงเหล่านั้นไม่ยั่งยืน สืมนึกถึงที่ที่เกิดมานั้น